

«МОРАЛІЗАТОРСЬКА» КАЗКА ЯК ОСОБЛИВИЙ ПІДЖАНР ФРАНЦУЗЬКОЇ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ

Чайківська Г.С.,

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033
E-mail: galina_teslyuk@ukr.net

У статті висвітлено передумови та основні причини виникнення піджанру «моралізаторської» казки у французькій літературі. Розглянуто ключове прагматичне навантаження цих творів, особливості відтворення картини світу, характерні художні та стилістичні засоби, здійснено аналіз композиційної, архітектонічної та наратологічної структур цього піджанру. Висвітлено особливості персонажної структури, виведено ключову нарративну схему, типову для «моралізаторської» казки. Аналіз піджанру здійснено на матеріалі творів Жана-Франсуа Мармонтеля та Еріка Ромера, які є основними представниками французької «моралізаторської» казки.

Ключові слова: «моралізаторська» казка, французька авторська казка, мораль, Жан-Франсуа Мармонтель, Ерік Ромер, художньо-стилістичні засоби, нарративна структура.

Чайкивская Г.С.

«Морализаторская» сказка как особенный поджанр французской авторской сказки

В статье освещены предпосылки и основные причины возникновения поджанра «морализаторской» сказки во французской литературе. Рассмотрены ключевые прагматические нагрузки этих произведений, особенности воспроизведения картины мира, характерные художественные и стилистические приемы, осуществлен анализ композиционной, архитектурной и нарратологической структур поджанра. Освещены особенности персонажной структуры, выведена ключевая нарративная схема, типичная для «морализаторской» сказки. Анализ поджанра осуществлен на материале произведений Жана-Франсуа Мармонтеля и Эрика Ромера, которые являются основными представителями французской «морализаторской» сказки.

Ключевые слова: «морализаторская» сказка, французская авторская сказка, мораль, Жан-Франсуа Мармонтель, Эрик Ромер, художественно-стилистические приемы, нарративная структура.

H. Chaikivska

“Moralistic” tales as a particular subgenre of the French author’s tale

The article discusses fundamental premises and key reasons for the appearing of the “moralistic” tales subgenre in the French literature, the principal pragmatic function of these works, the peculiarities of the respective worldview’s representation, characteristic lingual and stylistic means used for the text formation as well as the analysis of the compositional, architectonic and narratologic structures of the subgenre. The major differences between the first examples of the “moralistic” tales by Jean-Francois Marmontel and the next stage of the French author’s tales subgenre development, tales by Eric Romer, are analyzed in the article, provided these authors are the main representatives of the subgenre in the French literature. Special attention is paid to the analysis of the universal elements in the narratologic model of the French “moralistic” tales.

Key words: “moralistic” tale, French author’s tale, moral, Jean-Francois Marmontel, Eric Romer, Stylistic means, narratologic structure.

Французька авторська казка є не лише легким розважальним жанром. Адже вона від часу свого зародження відображає плин соціального та культурного життя народу, служить засобом вираження ідеологічних позицій автора, політичних переконань, несе важливу морально-етичну прагматику. Жанр змінюється із плином художньо-літературних тенденцій і розвивається у формах нових піджанрів. **Актуальність** вибраної теми визначається загальною спрямованістю сучасних мовознавчих

досліджень на розробку теорії жанрів, аналізу різножанрових текстів з погляду лінгвостилістичного, наратологічного, архітектонічних підходів.

Попереднє вивчення наукових праць засвідчило, що загалом увага приділялась багатобічному дослідженню окремих творів чи стилістики конкретних авторів, що працювали у цьому чи інших близьких піджанрах французької авторської казки. Наприклад, творчість Еріка Ромера вивчала французька літературознавець Маріон Відаль

[12], Мішель Белло-Антоні [1], авторський стиль Дені Дідро — сучасні дослідники Майкл О'Деа [9], Люсет Пероль [10], а Жан-Франсуа Мармонтель був не лише автором «моралізаторських» казок, а й теоретиком цього піджанру. Проте серед вітчизняних наукових розробок ми не знайшли досліджень, присвячених комплексному аналізу французької «моралізаторської» казки, які б вивели ключові риси лінгвостилістичної, архітектонічної структур, наратологічні універсалії цього піджанру. Саме це і визначило **мету** нашої статті.

Для здійснення цього дослідження було використано такі методи: *лінгвістичного спостереження* для осмислення особливої природи французької «моралізаторської» казки; *зіставний*, щоб продемонструвати відмінності між піджанрами французької авторської казки та виокремити риси «моралізаторської» казки. Для опису лінгвостилістичних та наратологічних особливостей казок ми застосовуємо *лінгвостилістичний, наратологічний* методи, а *описово-аналітичний* — з метою узагальнення та систематизації отриманих результатів.

Поява «моралізаторської» казки у французькій літературі зумовлена культурним та соціальним контекстом. Другу половину XVIII ст. характеризують як епоху, коли роман втрачає свої позиції; опис вад людського характеру вже не був у моді [1, 80]. Під терміном «моралізаторські казки» ми об'єднали твори написані у дві різні епохи, що демонструють належність до цього жанрового різновиду. У другій половині XVIII ст. це були казки Жана-Франсуа Мармонтеля, якого вважають «творцем і майстром жанру» [1, 79], та Еріка Ромера, написані у другій половині XX ст. Зазначимо, що казки Дені Дідро є дотичними до поезики та стилістики «моралізаторських» казок й у багатьох аспектах збігаються з ними, проте ми їх виділяємо як особливе утворення в межах жанру французької авторської казки, класифікувавши на рубежі «моралізаторського» і філософського піджанрів.

Ж.-Ф. Мармонтель опублікував свої перші твори у фельетоні «*Mercure de France*» у період між 1755 та 1759 рр. А його збірка «*Nouveaux Contes Moraux*», написана у 1790–1792 рр., була опублікована лише посмертно у 1801 р. Твори письменника та режисера Е. Ромера, опубліковані у збірці «*Six contes moraux*» (1974), набули широкої популярності лише тоді, коли були екранізовані між 1962 і 1972 рр. Зазначимо, що його «моралізаторські» казки вийшли друком як повноцінні художні твори, а не як сценарії фільмів.

Жанр авторської казки є досить неоднозначним за своєю номінацією і, крім того, за мораллю, яку дає. Проаналізуємо позиції авторів, які вибрали саме «моралізаторську» казку для оформлення своїх ідей. Наприклад, Ж.-Ф. Мармонтель у «*Préface*» до першого тому своїх казок зазначає:

«*J'ai tâché partout de peindre ou les mœurs de la société ou les sentiments de la nature; et c'est ce qui m'a fait donner à ce recueil le titre de Contes Moraux*» [5, 11–12]. А Е. Ромер, аргументуючи назву своєї збірки казок, вказує: «*Une des raisons pour lesquelles ces contes se disent "moraux", c'est qu'ils sont dénués d'actions physiques: tout se passe dans la tête du narrateur*» [11, 12]. Отже, прямого моралізаторства та духовно-етичних настанов для читача у цих творах немає, саме тому ми вирішили взяти «моралізаторство» у назві піджанру в лапки. Письменники присвячують казки вивченню тогочасних звичаїв та моралі поведінки, особливостям суспільних відносин, не перенавантажуючи твори вузьким дидактизмом. Ж.-Ф. Мармонтель концентрується на вивченні суспільних звичаїв, а Е. Ромер зупиняється на психологічному зображенні персонажів у їхніх відносинах з іншими та силі уяви. Проте ці казки об'єднує те, що вони описують особливості поведінки людини і висловлюють міркування про її сутність.

У цих творах прагматична ціль дещо відходить від традиційної для жанру казки — не давати настанови, а висловлювати моралізаторство, розмірковування, що не завжди є етично виправдано, можливо піддавати сумніву загальноприйнятій моральній цінності. Можемо також констатувати повернення до етимології. Так, прикметник *moral* походить від лат. *mores*, а від останнього є похідними слова *mœurs* і *morale* [3, 417]. Отже, першочергово бачимо роздвоєння значення, що прямо відображено на різній тематиці аналізованих творів. Лише для Ж.-Ф. Мармонтеля характерна різноплановість казок, зібраних під однією назвою: серед перших 23 тільки 2 мають таку жанрову номінацію від самого початку, а інші — або не мали конкретної номінації, або ж були підписані «*anecdote*», «*historiette*». Як зазначає сучасна французька дослідниця М. Белло-Антоні, ці твори стають «моралізаторськими», коли досягають популярності [1, 83]. У свою чергу, Е. Ромер дасть їм підзаголовок «*Roman*», «щоб бути впевненим у літературному визнанні» [1, 173].

Проте стверджувати, що у «моралізаторських» казках дидактичний момент відсутній, не слід. Мораль у цих творах є легка, дещо штучна [1, 82]. Сам засновник піджанру Ж.-Ф. Мармонтель не бачить в основі цих творів моралі, проте і не заперечує її наявність: «*Quant à la moralité, quoiqu'on n'en fasse pas au conte une loi rigoureuse, il doit pourtant avoir son but, s'y diriger et y atteindre*» [8, 303].

Отже, у другій половині XVIII ст. із творчістю Ж.-Ф. Мармонтеля в літературу входить «моралізаторська» казка — новий піджанр французької авторської казки, що відродився у XX ст. у творах Еріка Ромера, а в Д. Дідро набув нових рис, притаманних його авторській стилістиці.

Задля розуміння прагматичного навантаження творів цього піджанру, розглянемо особливості

відтворення картини світу та художні засоби у «моралізаторських» казках. Друга половина XVIII ст. ще більше віддаляється від традиційного бачення жанру казки, який повинен навчати своїм прикладом для наслідування. «Мораліте» стає факультативним і відходить на другий план у «моралізаторських» казках, воно вже не виділене архітектонічно, як у чарівних казках кінця XVII ст.

У центрі «моралізаторських» казок XVIII ст. стоять морально-етичні питання, які вирішує у своєму житті людина, зокрема проблема відносин між протилежними статтями та почуття кохання. Ж.-Ф. Мармонтель у своїх творах переходить від опису тогочасної суспільної моралі до прославляння позитивних, «правильних» норм поведінки та спілкування у суспільстві. Таку тематику його казок можна пояснити єдиним покликанням мистецтва — необхідністю морального виховання: «*On peut expliquer ce choix de thèmes par le désir de défendre les idées largement répandues vers 1750, selon lesquelles il n'est d'autre salut pour l'art que dans la voie de l'éducation morale*» [1, 81].

Ідеї та вихідні позиції «моралізаторської» казки еволюціонують до валоризації особистості, нової концепції людської моралі. Ж.-Ф. Мармонтель розвиває у своїх творах ідеї соціальної моралі: герой на певний час заплутується у проблемах і завдяки втручанню мудрого досвідченого помічника знаходить істинний путь, неначе саме суспільство йому допомагає. А от в Е. Ромера персонаж здатний відшукати правильний життєвий шлях засобом власного вольового зусилля. Помічник, характерний для попередніх творів цього жанру, змінює природу, зникає як окремий актант і персоналізується у самому героєві, надає йому сил для подолання неприємностей, можливість не піддатись на тілесні спокуси, як зазначає М. Белло-Антоні, «*rester fidèle à la fidélité*» [1, 88]. Герої творів Е. Ромера все ж дотримуються суспільної думки, намагаючись поводитись за загальноприйнятими правилами: «*ils ont la volonté d'observer dans sa conduite un certain nombre de règles*» [12, 14]. Сам письменник визначає тематику своїх казок життєвими ситуаціями складного вибору у стосунках:

«*Tandis que le narrateur est à la recherche d'une femme, il en rencontre une autre, qui accapare son intention jusqu'au moment où il retrouve la première*» [12, 30].

Таким чином, йдеться про теми спокуси та вірності у стосунках пари. У «моралізаторських» казках Е. Ромера завжди присутні три актанти: оповідач, вік та ментальність якого еволюціонують від казки до казки [12, 14], молода жінка, яка є жіночим ідеалом оповідача і з якою він часто сходиться та одружується в кінці твору, а також інша молода жінка, яка спокушає та нав'язується оповідачу, на певний час займаючи його думки.

Так, протягом ночі, проведеної героєм у Мод в однойменній казці, він поводить себе чесно та цнотливо і не піддається на спокуси жінки. Як зазначає автор, кінцівка є «занадто моральною» [11, 71]. Проте, здається, що так виходить випадково: герой турбується не про думку оточення чи відповідність своєї поведінки загальноприйнятим нормам, а про дотримання власних переконань, повагу до самого себе: «*un certain sens de l'honneur en quelque sorte, qui lui fait réserver coûte que coûte la ligne de conduite qu'il s'est délibérément fixée, en accord avec ce qu'il a reconnu être sa nature intime*» [1, 82–83].

Таким чином, «антиморальним» вважається приймати те, що не подобається, зустрічатися з людьми, яких не любиш. Проілюструємо уривком із «*Ma Nuit chez Maud*».

«*S'il y a quelque chose que je ne comprends pas c'est l'infidélité. Ne serait-ce que par amour-propre. Je ne peux pas dire blanc après avoir dit noir. Si je choisis une femme pour ma femme, c'est que je l'aime, d'un amour qui réside au temps. Si je ne l'aimais plus, je me mépriserais*» [11, 103]

Жоден із героїв «моралізаторських» казок не є прикладом для наслідування і самі твори не дають прямих настанов для «правильного» життя: «*Encore une fois, je ne me pose pas en exemple*» [11, 93].

У моралізаторських казках герої та ситуації подаються як найбільш показові для основної морально-етичної настанови твору, як такі, що дають приклад характеристик конкретної епохи чи середовища. Тому систематично натрапляємо на дещо спрощені й узагальнені описи:

1. У формі найвищого ступеня порівняння прикметників: «*le plus sagement observé*» [7, 121], «*les plus belles années de sa vie*» [6, 122], «*l'homme du monde le plus désiré*» [5, 127], «*pour la plus haute idée qu'on avait de son âme*» [5, 128], «*un bouquet le plus joli du monde*» [6, 130], «*tout cela est le mieux du monde*» [6, 158].
2. Слова, що вказують на найвищий ступінь генералізації: «*qu'il n'était rien au monde qu'elle ne sut résoudre*» [6, 104], «*son fils ferait toujours en sa disposition*» [4, 103], «*les vexations de toute espèce*» [6, 93], «*mes songes ne me trompaient jamais*» [6, 108], «*l'unique objet de leurs soins*» [6, 100]. Ця категорія слів може вживатись:
 - із прикметниками у найвищому ступені порівняння для їх підсилення, наприклад: «*des magots de Chine les plus jolis du monde*» [6, 105], «*sa mère... était réduite aux plus affreuses extrémités*» [5, 109], «*la meilleure âme, la plus jolie figure du monde*» [7, 108], «*l'arracher au plus cher qu'il avait au monde*» [6, 112].
 - із виразами з узагальнюючим, «універсалізуючим» значенням: «*ce sentiment*

universel domine toutes les passions» [5, 121], «*dans la règle, il faut que chacun vive à son tour»* [5, 147], «*s'ils sont contents, tout le monde doit l'être»* [6, 142].

3. Кількісні числівники «*dans le monde où le vice prend mille formes séduisantes»* [6, 121], «*sa conquête lui faisait mille jaloux»* [6, 104].

У творах піджанру автори використовують риторичні питання для підкреслення очевидності та схематичності сюжету: «*Je n'ai plus que ma fille et moi; vivrai-je pour moi? vivrai-je pour elle?... Supposons qu'une vie tumultueuse ait tous les charmes qu'on lui attribue, combien de temps puis-je les goûter? De mes années qui s'écoulent, combien peu en ai-je à passer dans le monde?»* [6, 122].

Отже, «моралізаторські» казки не є зразком моральності, а радше творами мораліста, який вивчає особливості поведінки у суспільстві, на відміну від чарівних казок, які наводять приклади сил добра і зла, чи філософських казок, головні персонажі яких є зразками мудрості та добропорядності.

Важливими для розуміння природи «моралізаторської» казки є елементи композиційної, архітектонічної та наратологічної моделей, оскільки вони відображають її основні характеристики. Заголовки є ключовим паратекстуальним елементом в представленні твору читачеві. Виходячи зі змісту заголовків, ми об'єднали їх у три групи.

1. Переважна більшість заголовків відображає не моралістичний характер казок, а, навпаки, демонструє лібертинський непристойний тон: «*Ma Nuit chez Maud»*, «*Le Genou de Claire»*, «*L'Amour l'après-midi»*, «*La Côte des deux Amants»* тощо. Це підкреслюється використанням слів із лексичного поля на любовно-еротичну тематику: *Amour, Amants, Nuit, Genou*, що класифікує ці казки як літературу для дорослих.
2. Значна частина заголовків відображає їх основну мету — виправити деякі людські вади та висунути добродійність на перший план:

- а) йдеться переважно про сімейні чи інтимні зв'язки, де заголовок є досить прозорим та однозначним, він концентрує в собі суть моралізаторської ідеї автора. Наприклад, «*La Mauvaise Mère»*, «*La Bonne Mère»*, «*L'Ecole des Pères»*, «*Le Bon Mari»*, «*L'Amitié à l'épreuve»* та інші;
- б) заголовок може також відображати позитивні або негативні риси суспільного, індивідуального характеру чи ті, що служать для настанов та виховання. Наприклад, казка, названа «*Le Philosophe soi-disant»*, засуджує людське марнославство та переоцінювання власних можливостей; казка «*Les Deux Infortunées»* застерігає про небезпеки, які можуть

чекати на молодих недосвідчених дівчат, або ж «*Le Scrupule»* — засуджує згубний вплив «поганих» книг, закликає до їх серйозного, правильного прочитання.

Так, назви творів, що входять до цієї категорії, є менш прозорими та красномовними. Визначення проблеми є ширшим, немає конкретизації стосовно характеру повчання чи пригод, що трапляються з героями.

3. Неоднозначні «непрозорі» заголовки. Наприклад, «*La Collectionneuse»* Е. Ромера не розкриває деталей твору і служить для зацікавлення та привернення уваги читача. Твір відображає аморальний характер однієї «*chasseuse d'homme»* [12, 55], «*une fille facile qui consomme du mâle avec une sereine amoralité»* [12, 70].

Підзаголовки чи інші паратекстуальні елементи (мораліте, підзаголовки для окремих частин, авторські коментарі-ремарки, виділені архітектонічно) не характерні для «моралізаторських» казок. Аналізовані тексти мають уніфіковану структуру, не поділені на частини.

Більшість «моралізаторських» казок є досить стислими з композиційної точки зору, що стає можливим завдяки використанню непрямої мови. Передається лише основне зі слів героя:

«*Emilie interdit et rougit, dit qu'elle n'avait rien de fini, et conjura sa mère d'attendre qu'elle eût quelque morceau digne d'être vû»* [6, 134].

Портрети та описи короткі, мінімізовані, подаються лише тоді, коли це доповнює дію і необхідно для повної картини. Цим текстам притаманні відсутність логічного переходу між сценами та діалогами, швидкий плин нарації. Ж.-Ф. Мармонтель у своїй статті «Conte» вказує на важливе місце діалогів у «моралізаторських» казках:

«*La partie la plus piquante du conte sont les scènes dialoguées. C'est là que les mœurs peuvent être vivement saisies, finement indiquées, un peintre peut produire des groupes animés et les tableaux vivants»* [8, 303].

Проаналізуємо такий приклад діалогу між персонажами:

«— *Un mari qui honorait une femme de mon âge de son estime et de sa conscience... n'est pas de ceux qu'on remplace aisément. Il était sans doute d'une jolie figure, demanda Verglan? — Non, Monsieur, mais son âme était belle. Une belle âme reprit Verglan d'un air dédaigneux, une belle âme! Etait-il jeune au moins? — Point du tout: il était dans l'âge où l'on est sensé quand on a de quoi l'être. — Mais s'il n'était ni jeune, ni joli, je ne vois pas de quoi vous désoler... Croyez-moi, Madame, le point essentiel est de vous assortir du côté de l'âge et de la figure, d'unir les Graces avec les Amours... Vos conseils sont les plus galants du monde, dit Eléonore en s'en allant, mais par malheur ils sont déplacés»* [6, 153–154].

Помічаємо, що діалогічна форма наближається з архітектонічної точки зору до непрямой мови: репліки є розгорнутими, стиль та тон мови героїв — схожими, деякі репліки діалогу вводяться без тире. Таким чином, можемо констатувати сконцентрованість у викладенні подій та наявність змінних сцен. Цей прийом уможливив адаптацію казок у кінематографі чи театрі.

У «моралізаторських» казках знаходимо риси реалізму, автор намагається наблизити історію та персонажів до читача. Щоб дати в казці настанову, остання має бути правдоподібною: *«pour être crédible il convient que le lecteur parvienne à se reconnaître dans les personnages et dans l'intrigue, ou du moins que l'aventure relatée puisse être sienne»* [1, 84].

Для досягнення реалістичності автори намагаються подати «автентичні» історії. Цей прийом дає змогу створити максимальний ефект наближення до реальності, надати історії правдоподібності. Наприклад, Е. Ромер у своїх творах систематично описує власні стосунки, наводить реальні місця подій. Так, у творі *«La Collectionneuse»* згадує Сен-Тропе, місто Клермон-Ферран з центральною площею Жод, церквою дю Пор, кафе на бульварі Десеу *«Ma nuit chez Maud»* [11, 69]. До того ж герої самі можуть акцентувати увагу на достовірності сказаного:

A: Et ce n'est pas là le conte de votre invention?

B: Non.

A: J'en suis bien aise» [4, 564];

«ce que je dirai n'est pas plus un conte que ce qui précède» [4, 504].

Ритм оповіді «моралізаторських» казок також наближається до ритму реального життя: події подаються у хронологічному порядку, жодного повернення до минулого, послідовність годин та днів може бути експліцитно вираженою за допомогою конкретизуючих уточнень. Наприклад, у казці *«Le genou de Claire»*, перипетії якої припадають на перший місяць канікул, події наведені по датах, з 29 червня по 29 липня. М. Белло-Антоні назвала цей прийом «законом» піджанру [1, 85].

Дві історії введені у діалозі-рамці між оповідачем та слухачем казки. Спочатку вони подані анонімно і не дуже диференційовано між собою, лише розповіді двох гостей, які покинули званий вечір. Проте в ході розгортання подій, про які йдеться в історіях Таньє та Мадам Реймер, ми розуміємо, що ці двоє між собою знайомі. До того ж оповідач особисто знає героїню, а отже, автоматично стає персонажем твору:

«Je faisais grand cas de Tanié, et je fréquentais sa maison» [4, 141].

«Je» оповідача має подвійне функціональне навантаження: створити дистанцію стосовно розказаної історії і одночасно наблизитись до неї, ставши персонажем. Ж.-Ф. Мармонтель називає цю рису характерною для «моралізаторської»

казки. Піджанр також характеризує єдність просторової структури:

«L'unité n'est pas aussi sévèrement prescrite au conte qu'à la comédie, mais un récit qui ne serait qu'un enchaînement d'aventures, sans tendance commune qui les réunirait, serait un roman et non un conte» [8, 303].

Таким чином, у творах Ж.-Ф. Мармонтеля всі композиційні та наратологічні елементи «моралізаторських» казок спрямовані на підтримку тієї моральної настанови, яку несуть у собі ці твори. А в казках Е. Ромера просторово-часова єдність спрямована на аналіз людської можливості знаходити всі свої внутрішні ресурси, щоб жити за тими правилами, які людина собі встановила, попри всі зовнішні суспільно-політичні впливи. Так, наприклад, у *«Le Genou de Claire»* події дієгезису спрямовані на розкриття вчинків Жерома: Аврора є його близькою подругою, яка диктує «правила гри» у їхніх стосунках. У кінці історії ми між іншим дізнаємося про те, що дівчина поставила собі за мету під час літнього відпочинку знайти нареченого. Отже, всі події «працюють» на зав'язування почуттів і серйозних відносин між Жеромом та Авророю. Або ж у *«Ma nuit chez Maud»* оповідач нас відразу попереджає: *«Je ne dirai pas tout dans cette histoire... D'ailleurs il n'y a pas d'histoire, mais... un choix d'événements»* [11, 69]. Події представлені лише тоді, коли вони служать для просування «першочергового завдання», основного проекту героїв. Так, наприклад, немає жодного опису собору Нотр-Дам де Парі чи атмосфери навколо нього, а лише пояснення вибору героя, який сюди прийшов [11, 71].

Єдність розповіді у «моралізаторських» казках проявляється також у скороченій, дещо «рудиментарній» передачі композиційної структури [1, 87]. Деякі французькі дослідники констатують, що структура розповіді цього типу казок може зводитись до «вихідної матриці» [1, 206]. Спробуємо вивести таку вихідну структуру для «моралізаторських» казок, взявши за основу наративну схему Клода Бремона (рис. 1) [2, 20–23].

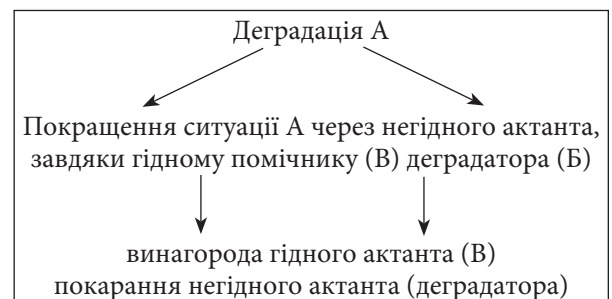

Рис. 1. Схема Клода Бремона

Проаналізувавши «моралізаторські» казки за цією схемою, ми дійшли висновку про те, що такі епізоди як деградація та покращення ситуації

ції є обов'язковими й мають місце у всіх творах цього типу, а решта елементів схеми — факультативні. Можемо також констатувати, що інколи деградація у казці може відбуватись без деградатора, а покращення ситуації — без гідного помічника.

Проаналізуємо казку «*La Bonne Mère*» Ж.-Ф. Мармонтеля, застосувавши наведену схему. Юна Емілі досягла того віку, коли готова обрати собі нареченого; не маючи великого досвіду у спілкуванні з протилежною статтю, вона закохується в марнославного і самовпевненого Верглана, який цим користується (деградація А через негідного деградатора). Емілі збирається вийти за нього заміж, та її матінка вдова («*bonne mère*») готова пожертвувати всім заради щастя своєї доньки. Поступово вона переконує дівчину, що позитивних рис у друга їхньої сім'ї Бельзора набагато більше, ніж у Верглана. Дівчина переглядає свій вибір та зрештою обирає Бельзора (покращення ситуації А завдяки гідному помічнику (матері)). Мати дуже щаслива і готова всіляко допомагати

молодятам (винагорода гідного актанта), оскільки вберегла сімейне щастя своєї доньки. Верглан дуже розчарований і сам залишається ошуканим (покарання негідного актанта).

Висновки. Отже, в результаті здійсненого нами дослідження було доведено, що піджанр «моралізаторської» казки є особливим утворенням в межах жанру французької авторської казки. Ці твори призначені висловлювати розмірковування про етику та мораль, сутність і природу людини, а не прямо виховувати в ній позитивні якості. Основними художніми засобами піджанру є слова та вирази з узагальнюючим значенням, прикметники найвищого ступеня порівняння, кількісні числівники, використання риторичних питань для створення ефекту «очевидності» сказаного. Аналізованому піджанру притаманний хронологічний порядок подій, що може експліцитно виражатись за допомогою уточнень, конкретизуючих вставок, коротких вказівок на дату та місце. Оповідною універсальною для цих творів є наявність таких епізодів, як деградація та покращення ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bellot-Antony Michel. Les constantes d'un genre: le conte moral de Marmontel à Eric Rohmer / Michel Bellot-Antony // *Frontières du conte* [avant-propos Michel Lioure, rassemblées par François Marotin]. — 1982. — P. : Editions CNRS. — P. 79–88.
2. Bremon Claude. Le message narratif / Claude Bremon // *Communications*: [Ecole pratique des Hautes études — Centre d'études des communications de masse, introd.: Roland Barthes]. — P. : Seuil, 1964. — № 4. — P. 4–32.
3. Dictionnaire étymologique et historique du français: [5200 étymologies et datations, 250 histoires des mots]. — [Jean Dubois, Henri Mitterand, Albert Dauzat]. — P. : Larousse, 2005. — 682 p. — (Série Expression).
4. Diderot Denis. Contes et romans / Denis Diderot, [sous la direction de Michel Delon]. — P. : Gallimard, 2004. — 1300 p.
5. Marmontel J.-F. Contes moraux, par Marmontel, de l'Académie Française: [avec Approbation et Privilège du Roi] / Jean-François Marmontel. — T. 1er. — Paris : Chez Merlin, 1775. — 376 p. — (Dernière édition).
6. Marmontel J.-F. Contes moraux, par Marmontel, de l'Académie Française: [avec Approbation et Privilège du Roi] / Jean-François Marmontel. — T. 2e. — Paris : Chez Merlin, 1775. — 345 p. — (Dernière édition).
7. Marmontel J.-F. Contes moraux, par Marmontel, de l'Académie Française: [avec Approbation et Privilège du Roi] / Jean-François Marmontel. — T. 3e. — Paris : Chez Merlin, 1765. — 376 p.
8. Marmontel Jean-François. Eléments de la littérature / Jean-François Marmontel: [édition présentée, établie et annotée par Sophie Le Ménahèze]. — P. : Editions Desjonquères, 2005. — 1293 p.
9. O'Dea Michael. Qu'il est facile de faire des contes! Idéologies et jeux formels chez Diderot // *Anecdotes, Faits-Divers, Contes, Nouvelles 1700 — 1820*: [Actes du colloque du d'Exeter, septembre 1998] / [avant-propos par Malcolm Cook]. — Bern, Berlin; Bruxelles; Frankfurt; Oxford; Wien : Lang, 2000. — Vol. 5. — P. 159–177.
10. Perol Lucette. Quand un récit s'intitule «Ceci n'est pas un conte» (Diderot) / Lucette Perol // *Frontières du conte*: [avant-propos Michel Lioure, rassemblées par François Marotin]. — P. : Editions du CNRS, 1982. — P. 95–101. (total 182 p.)
11. Rohmer Eric. Six contes moraux / Eric Rohmer. — Villeneuve-St-Georges : Herne, 1974. — 254 p.
12. Vidal Marion. Les contes moraux d'Eric Rohmer / Marion Vidal. — P. : Pierre Lherminier éditeurs, 1977. — 166 p.